

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені М.П. Драгоманова
Історичний факультет
Кафедра міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

На правах рукопису

Полоз Лілії Миколаївни
«СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА У
1957-1987 РР.»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «бакалавр»
за спеціальністю 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Науковий керівник:
Доктор історичних наук, професор,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Гуменюк Борис Іванович

Київ-2024

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ЄС НА ПОЧАТКУ УТВОРЕННЯ

1.1 Римські договори (1957 рік) як перший етап становлення

1.2 Розширення та інтеграція: приєднання нових членів

1.3 Єдиний Європейський акт (1986 рік) як прискорення процесу європейської інтеграції

РОЗДІЛ II. ПРАВОВІ ВІХИ РОЗВИТКУ ЄС

2.1 Історичний розвиток права ЄС

2.2 Аналіз інституційної системи

2.3. Юридична природа

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

Ідея об'єднаної Європи сягає своїм корінням у глибоке минуле; сучасні ж інтеграційні тенденції беруть початок у подіях перших повоєнних років, і розвиток єдиної Європи, безумовно, є найбільш масштабним соціальним процесом другої половини ХХ століття. Дослідженню цієї проблеми та оцінці можливих наслідків присвячено безліч наукових праць, проте дана тема залишається актуальною. Процес інтеграції європейських держав ставав все більш комплексним та складним. Стало очевидним, що європейські країни, які мають довгу історію національної державності, не схильні до федеративного устрою континенту, про який говорили багато гуманісти минулого – від домініканського ченця П'єра Дюбуа у XIV столітті до П'єра-Жозефа Прудона у ХІХ-м¹. Як не поспішають вони і відмовлятися від своїх національних особливостей заради перетворення на єдину спільність, про що багато говорили на початку ХХ століття². Саме тому найважливіші віхи раннього періоду інтеграції – від не залишив помітних слідів Європейського торговельного та митного союзу 1926 р. до Європейського об'єднання вугілля та сталі 1951 р. та Європейського економічного співтовариства 1957 р. – відносяться до економічної сфери, тоді як у політичній області навіть у найдраматичніші моменти не вдавалося досягти вражаючого прориву (досить згадати відмову французької Національної асамблеї ратифікувати договір про створення European Defence Community 1954 р.).

Таким чином, господарська інтеграція протягом ряду повоєнних десятиліть визначала весь розвиток загальноєвропейського проекту.

Євросоюз (Європейський Союз або коротко ЄС) — це об'єднання, створене для забезпечення економічних та політичних цілей автономних країн-учасниць, до якого входять 27 держав. Міжнародне співтовариство було узаконено

Маастрихтським договором, підписаним 1992 року в Нідерландах і набравши чинності 1993 року.

Перші спроби об'єднати європейські землі було зроблено Римської імперією. Потім утворилася Франкська Держава, а вже після Священна Римська Імперія. Але всі перераховані вище освіти припиняли своє існування на політичній карті. Причиною розпаду імперій було прагнення окремих народів незалежності. Через що і виникали конфлікти та війни. За таких обставин утримувати владу було дуже складно, тому результатом усіх великих історичних імперій неминуче був крах, а основу лежали імперські погляди політичних лідерів і завойовників.

Першим прототипом ЄС стало Європейське об'єднання вугілля та сталі, засноване у 1957 році на Паризькій конференції. Цей союз був створений для об'єднання металургійної, вугільної та залізничної промисловості Бельгії, Італії, Нідерландів, Люксембургу, ФРН, Франції.

У тому ж році було засновано Європейське економічне співтовариство, до якого одразу приєдналося 20 країн. Метою цього об'єднання була економічна інтеграція для створення спільного ринку, де товари, послуги, трудові ресурси та капітали могли вільно переміщатися через кордони країн-учасниць. ЄЕС був узаконений Римським договором і проіснував аж до 1993 року. Саме тоді ЄЕС перетворився на Євросоюз у нашому сучасному розумінні.

Виникненню Європейського Союзу побічно сприяло багато чинників. Це і падіння соціалістичного ладу, що панує в деяких європейських державах, і безпосередньо розвал СРСР.

Європейський Союз (ЄС) розпочав свій розвиток після Другої світової війни, коли Європа зіткнулася з необхідністю забезпечення миру, стабільності та економічного розвитку. Перші етапи створення ЄС пов'язані з ініціативами щодо забезпечення миру та зміцнення економічного співробітництва. Одним із ключових моментів було створення Європейського співтовариства вугілля та сталі (ЕСУС) у 1951 році шістьма країнами: Францією, Німеччиною, Італією,

Бельгією, Нідерландами та Люксембургом. Це була перша спільнота, яка пізніше стала основою для ЄС.

Ще одним важливим етапом було створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) у 1957 році за Римськими договорами, підписаними Францією, Німеччиною, Італією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом. Цей договір створив зону вільної торгівлі між учасниками та встановив основи економічної єдності.

Важливим кроком до створення ЄС було також підписання Єдиного європейського акту у 1986 році, який встановив терміни для створення єдиного внутрішнього ринку, усуваючи митні бар'єри та інші перешкоди для вільного переміщення товарів, послуг, капіталу та людей.

У 1992 році було підписано Маастрихтський договір, який створив Європейський Союз, об'єднав ЄСУС, ЄЕС та інші елементи європейської співпраці. Цей договір також проголосив цілі політичного та економічного союзу, включаючи валютний союз та створення спільної валюти – євро.

Ці перші етапи створення ЄС сформували основи для сьогоденного Європейського союзу, який є унікальним проектом щодо забезпечення миру, стабільності та процвітання в Європі.

Ступінь розробки проблеми.

Питання й проблематика створення та розвитку європейського співтовариства у 1957-1987 як об'єкта політологічного аналізу відображено в розвідках зарубіжних науковців, зокрема у працях Arnaiz, A.S., Llivina, C.A. [1], Baray, Ami [2], Baumüller, J.; Grbenic, S. [3], Bebr, Gerhard. [4], Boll, H. L. [5], Bonsignore, M. R., Randerath, W., Riha, R., Smyth, D., Gratziou, C., Gonçalves, M., & McNicholas, W. T. [6], Bonsignore, M. R., Randerath, W., Schiza, S., Verbraecken, J., Elliott, M. W., Riha, R., Barbe, F., Bouloukaki, I., Castrogiovanni, A., Deleanu, O., Gonçalves, M., Leger, D., Marrone, O., Penzel, T., Ryan, S., Smyth, D., Teran-Santos, J., Turino, C., & McNicholas, W. T. [7], Brack, N., Coman, R., Crespy, A. [8], Cloots, E. [9], Cooper, R. [13], de Villiers, Ch.; La Torre, M.; Molinari, M., [14], d'Ortho, M. P., Nobili, L., Paiva, T., Pollmacher, T., Riemann, D., Zucconi, M., Hill, E. A., Arnardottir, E. S., & Parrino, L. [17], Drinóczi, T. [18, 19], F.M. Besselink, L. [22,23], Fiott, D. [24], Fischer, J., Dogas, Z., Bassetti, C. L., Berg, S., Grote, L., Jennum, P.,

Levy, P., Mihaicuta, S., Nobili, L., Riemann, D., Puertas Cuesta, F. J., Raschke, F., Skene, D. J., Stanley, N., Pevernagie, D. [25], Hummel, K.; Jobst, D. [26], Jouvet, M., & Michel, F. [27], Kaminska, I. [28], Krajewski, M. [29], Krasner, S. D. [30], Kreuder-Sonnen, C., Zangl, B. [31], Lefebvre, M. [32], Lehne, S. [33], Nicolaidis, K. [36], Odoabaša, R. [37], Odoabaša, Rajko & Marošević, Katarina [38], Pevernagie, D., Bassetti, C., Peigneux, P., Paunio, T., McNicholas, W. T., Dogas, Z., Grote, L., Rodenbeck, A., Cirignotta, F., Opferkuch, K, et al. [39], Paris, D. [40], Rodrigues, M.J. [43], Štriga, T., [44], Stumpf, I. [45], Žigman, A., [46] та ін.

Однак у своїх працях науковці й методисти не вбачають предметом дослідження етапи утворення ЄС на первинних зрізах діяльності.

Порушені тематичні проблеми є актуальними, позаяк необхідно розуміти подальший розвиток ЄС, опираючися на первинні етапи його утворення.

Мета дослідження – охарактеризувати особливості створення та розвитку європейського співтовариства у 1957-1987.

Об’єктом політологічного аналізу є первинні етапи створення та розвитку європейського співтовариства у 1957-1987.

Предмет дослідження – зміст та результати створення об’єднання.

Досягнення поставленої мети передбачає необхідність розв’язання таких завдань:

- описати зміст, передумови Римських договорів (1957 рік) як першого етапу становлення ЄС;
- охарактеризувати процеси приєднання нових членів;
- установити роль Єдиного Європейського акту (1986 рік) як прискорення процесу європейської інтеграції;
- надати характеристику правовим віхам розвитку ЄС;
- проаналізувати інституційну систему;
- описати юридичну природу правових віх розвитку.

Для реалізації основних завдань наукової роботи було обрано такі **методи дослідження**: загальнонауковий діалектичний, аналізу й синтезу, системно-структурний методи.

Джерельну базу дослідження становить сукупність науково-практичної літератури з теми.

Теоретичне значення наукової роботи полягає в тому, що в ній з'ясовано суть ЄС на початку утворення.

Практичне значення дослідження. Його результати можуть бути використані в процесі аналізу політико-парових підстав утворення ЄС.

Запропоноване дослідження сприятиме поглибленому вивченню важливостей міжнародних утворень.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи складає 56 сторінок.

РОЗДІЛ I. ЄС НА ПОЧАТКУ УТВОРЕННЯ

1.1 Римські договори (1957 рік) як перший етап становлення ЄС

25 березня 1957 р., у залі Гораціїв і Куріаціїв римського палацу Кіджі на Капітолійському пагорбі глави 6 держав: Франції, Німеччини, Італії, Бельгії, Нідерландів і Люксембурга — підписали угоду, яка отримала назву «Римський договір» про досягнуті важливі домовленості говорять у множині — «Римські договори». [5]

Цим договором засновувалися Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) та Європейське співтовариство з атомної енергії (Євроатом), що стало важливим етапом у процесі європейської інтеграції.

Проте цей процес розпочався дещо раніше. Після Другої світової війни, яка завдала незліченних лих більшості країн Старого Світу, багато європейських лідерів почали шукати шляхи для створення на континенті умов, за яких подібні катастрофи стали б неможливими. Серед них зміцнювалось переконання, що найкращим способом забезпечення миру, сталого розвитку та процвітання в Європі є співпраця, кооперація та об'єднання зусиль у найважливіших сферах суспільної життєдіяльності, і в першу чергу в економіці. У травні 1950 р. міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман виступив з ідеєю об'єднання вугільної та сталеливарної промисловості Франції та ФРН, які в повоєнній Європі були провідними індустріальними галузями. Ця концепція була реалізована вже через рік, коли 6 західноєвропейських держав підписали Паризький договір про створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС), яке проіснувало до 2002 р., втративши свою актуальність у зв'язку з переходом європейських країн до постіндустріального суспільства, де основу економіки становлять високотехнологічні та наукомісткі виробництва.[8]

Римський договір 1957 р. дозволив сформувати первісну систему Європейських співтовариств. Їхня діяльність була орієнтована на створення митного союзу та подолання внутрішніх торговельних бар'єрів між державами — учасниками інтеграційного процесу, спільну економічну політику та уніфікацію життєвих стандартів. У 1967 р. було здійснено об'єднання виконавчих органів трьох Європейських спільнот. У результаті такого злиття було створено базову структуру регіонального інтеграційного процесу, яка отримала назву Європейська спільнота. Ця структура існує до нашого часу і включає такі основні інституції, як Європейська комісія, Європейська рада, Європарламент та Європейський суд. У 1973 р. відбулося перше розширення Європейського співтовариства, і цей процес продовжується досі. [11]

Наступна важлива основа європейської інтеграції була закладена Маастрихтським договором 1992, згідно з яким усі держави, що входять до Європейської спільноти, заснували Європейський Союз (ЄС). Цей договір визначив три наріжні камені європейської інтеграції: перший — Європейська спільнота, що позитивно зарекомендувала себе, а дві інші — міжурядові угоди про спільну політику у сферах міжнародних відносин і безпеки, а також у правосудді та внутрішніх справах. Маастрихтський договір також включає угоди про єдину валюту та політичну інтеграцію.

29 жовтня 2004 р. держави-члени Євросоюзу знову в залі Горацій та Куріація римського палацу Кіджі, де колись був укладений Римський договір, підписали Європейську конституцію. Це унікальний документ, складений одночасно двадцятьма мовами. Конституція Євросоюзу містить 450 статей, складається з 60 000 слів і є 265 сторінками, а за своїми розмірами цей розлогий документ, робота над яким тривала 3 роки, поступається лише конституції штату Каліфорнія. Однак величезні розміри документа, зумовлені зокрема і прагненням врахувати пропозиції всіх держав — членів ЄС, не захистили його від проблем під час подальшого затвердження. Для набуття чинності Європейської конституції її мали ратифікувати всі держави — члени Євросоюзу. Низка держав

ЄС затвердила проект конституції, але в ході всенародних референдумів у Франції та Нідерландах його було відкинуто. Це, звісно, не призвело до ліквідації Євросоюзу, оскільки в силі залишились усі попередні договори, підписані державами-членами цього інтеграційного об'єднання, у тому числі Римський договір. І все ж таки процес ратифікації було зупинено, а сам проект конституції відправлено на доопрацювання.[10-12]

Експерти продовжують обговорювати невдачі у просуванні Європейської конституції. Причин називається багато. Серед них, на нашу думку, найістотнішими є такі.

По-перше, що має місце в країнах, що заснували 50 років тому Європейське економічне суспільство або приєдналися до нього ще в минулому столітті (їх тепер навіть почали називати «Стара Європа»), певна незадоволеність і втома від процесу розширення. Так, згідно з недавніми опитуваннями служби вивчення громадської думки «Євробарометр», у державах «Старої Європи» приблизно 47% громадян схвалюють процес розширення ЄС, на відміну від мешканців «Нової Європи» (так означають країни, які вступили до ЄС вже у XXI ст.), серед яких цей процес підтримують 61% населення.

По-друге, багато країн — засновників Євросоюзу стикаються із серйозними проблемами у соціальній сфері. Їх соціальні системи було створено 1950–1960-ті гг. і тепер не витримують збільшених навантажень, викликаних як старінням населення, і припливом іммігрантів. Наприклад, за оцінками Інституту Східної Європи в Мюнхені, кількість трудових мігрантів із країн Центральної та Східної Європи в Німеччині протягом 15 років може зрости від 1,9 до 3,2 млн чол. Громадяни країн «Старої Європи» побоюються, що розширення ЄС відволікатиме ресурси від вирішення внутрішніх соціальних проблем.

По-третє, імміграція починає серйозно впливати на проблему національної ідентичності. Так, у країнах Бенілюксу частка іноземців у населенні становить для Бельгії — 8,3%, Нідерландів — 19,2%, Люксембургу — 39,0%. Причому Люксембург є лідером у Європейському Союзі з розбавленості населення. У

ньому проживають громадяни близько 120 національностей. У Франції кількість іммігрантів досягла майже 10% від загальної чисельності населення.

Перша угода ще між Радянським Союзом та Європейським економічним співтовариством було підписано 1989 р. Вона стосувалося питань торгівлі та співпраці. Після зміни геополітичної ситуації в Європі Російська Федерація та Європейський Союз підписали Угоду про партнерство та співробітництво (УПС) 24 червня 1994 р.

Церемонія підписання відбулася на грецькому острові Корфу в той час, коли Греція виконувала обов'язки голови ЄС. Після ратифікації всіма заінтересованими сторонами ця угода набула чинності 1 грудня 1997 р., а вже в січні 1998 р. у Лондоні відбулося перше засідання Ради співробітництва ЄС – Росія. [15]

Під час святкування 300-річчя нашого міста у Санкт-Петербурзі відбувся саміт Європейського Союзу та Російської Федерації. У ході цієї зустрічі на вищому рівні було висунуто спільну ініціативу РФ та ЄС щодо створення чотирьох спільних просторів у сферах економіки, внутрішньої та зовнішньої безпеки, науки, культури та освіти.

Термін дії Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) між Росією та Євросоюзом закінчився 30 листопада 2007 р., оскільки вона була укладена строком на десять років. Восени минулого року Німеччина та деякі інші країни — члени ЄС виступили з пропозицією підготовки та укладання нової Угоди про стратегічне партнерство та співробітництво між Європейським Союзом та Російською Федерацією. [18]

Однак робота над новою угодою на початку зіткнулася з досить серйозними перешкодами. Фахівці в галузі міжнародних відносин пов'язують ці труднощі з певною кризою, яка виникла у відносинах нашої країни з найбільшим європейським інтеграційним об'єднанням.

Ця криза виникла не відразу, а визрівала поступово. У результаті обидві сторони мали чимало претензій один до одного.

Лідери Євросоюзу висловлюють незадоволеність багатьма сторонами внутрішньої та зовнішньої політики Російської Федерації. У Росії викликають занепокоєння деякі тенденції подальшого розвитку ЄС і трансформацій, що відбуваються в ньому. Для початку підготовки нової угоди між РФ і ЄС, згідно з існуючими в Євросоюзі правилами, потрібна згода всіх 25 держав-членів, проте консенсусу не було досягнуто, оскільки одна країна — Польща — виступила проти.[42]

Свою згоду польська сторона пов'язала з виконанням Російською Федерацією низки вимог, які виявились для нашої країни неприйнятними. Таку поведінку польської сторони неоднозначно оцінюють і в самому ЄС.

Наприклад, такий досвідчений і досвідчений у європейських справах політик, як колишній федеральний канцлер ФРН Герхард Шредер, пов'язує цей підхід з «історичною антипатією Польщі щодо російського сусіда».

Прем'єр-міністр Бельгії, який нещодавно відвідав нашу країну, країни, де розташовуються багато основних інститутів та органів ЄС, Гі Верхофстадт, в інтерв'ю російським засобам масової інформації заявив:

«Звичайно, ми не раді тому, що Польща наклала вето, і сподіваємося, що цю проблему незабаром буде вирішено. Ми повинні розглядати відносини ЄС – Росія зі стратегічного, амбітного погляду і не забувати про вигоди, які ми можемо з них отримати. [44]

Серед іншого, це всеосяжна зона вільної торгівлі, аналогічна тій, яку ЄС має з Норвегією та Швейцарією».

Розвиток стратегічної співпраці між Росією та Євросоюзом на відповідній договірній базі відповідає життєво важливим інтересам обох сторін. Так, за даними фахівців у галузі світової енергетики, до 2030 р. залежність ЄС від імпорту енергоносіїв становитиме 70%, причому імпорт нафти до країн-членів цього об'єднання може зрости з 76 до 90%, імпорт газу відповідно з 40 до 70%, а вугілля - з 50 до 70% із зайвим.

Водночас, Росії належить 26,6% світових запасів природного газу, від 6,2 до 13% (за різними оцінками) розвіданих запасів нафти та близько 20% розвіданих запасів кам'яного вугілля.

Однак наша країна прагне розвивати перспективні відносини з Євросоюзом не лише в енергетичній та сировинній сфері, а й у галузі високих технологій.

1.2 Розширення та інтеграція: приєднання нових членів

Процес розвитку та перетворення цих європейських співтовариств на сучасний Європейський Союз відбувався шляхом одночасних структурної еволюції та інституціональної трансформації на більш згуртований блок держав із передачею все більшої кількості функцій управління на наднаціональний рівень (так званий процес євроінтеграції, або поглиблення союзу держав), та збільшення числа учасників європейських співтовариств (і пізніше Європейського союзу) з 6 до 28 держав (розширення союзу держав).[28]

Створення економічного та валютного союзу (ЕВС), який становив основний зміст Маастрихтського договору, що призвело до економічного зближення держав-членів, які вирішили перейти до єдиної валюти. Для запровадження євро зі стійкою купівельною спроможністю кожна країна мала забезпечити значне підвищення свого економічного та фінансового потенціалу. Цьому сприяли п'ять маастрихтських критеріїв конвергенції. Зокрема, рівень інфляції не повинен перевищувати результати трьох найкращих за цим показником членів ЄС більш ніж на 1,5 відсоткового пункту; банківські процентні ставки за довгостроковими кредитами не повинні більш ніж на 2 процентні пункти перевищувати показники трьох “відмінників” ЄС; поточний дефіцит держбюджету має підтримуватись у межах 3% ВВП країни.

Вкрай жорсткі показники граничних рівнів інфляції, бюджетного дефіциту, внутрішнього боргу та довгострокових процентних ставок зажадали від національних урядів посилення макроекономічної політики: приборкання інфляції; заморожування, а в деяких випадках і скорочення бюджетних видатків; вжиття дієвих заходів, спрямованих на зменшення внутрішньої заборгованості

держави, на зниження темпів номінальної заробітної плати у приватному секторі економіки тощо.

Більшості держав виконання цих критеріїв давалося насилу. Так, лише Німеччина та Люксембург відповідали їм через три роки після підписання Маастрихтського договору.[19]

Проблема розширення Європейського Союзу тісно пов'язана із проблемою поглиблення інтеграційних процесів. Поглиблення та розширення завжди взаємодіють один з одним, і провідним початком у цій зв'язці, як зазначає Ю. Борко, є поглиблення, тобто. процес інтеграції як такої. З економічної точки зору, як каже Ю. Борко, такий вплив значною мірою визначається співвідношенням економічних потенціалів держав — членів інтеграційного союзу (інтеграційного ядра) і тих, хто вступає до нього.

Це співвідношення може бути виражене двома показниками — співвідношенням ВВП двох груп та співвідношенням середньодушового розміру ВВП. Перший показник фіксує відносну економічну силу вступників, другий — відносний рівень їх розвитку та добробуту порівняно з інтеграційним ядром. Загалом ці два показники визначають питому вагу і роль вступників у розширеному об'єднанні, характер і рівень їхнього впливу процес поглиблення інтеграції всередині ядра й у розширеному об'єднанні, і навіть його інтеграційну стратегію¹².

Нове розширення ЄС значуще не лише за своїми масштабами, але й за складністю процесу інтеграції старих та нових держав-членів, що знаходяться на різних рівнях соціального та економічного розвитку. Економічний ефект розширення Європейського Союзу для країн Центральної та Східної Європи вийшов суттєвішим, ніж для країн інтеграційного ядра.

З точки зору потенціалу економічного співробітництва, вигод від нього, а також економічної безпеки регіон держав, що вступили, має для Західної Європи третьорядне значення. Дискусії про економічну ціну розширення зони інтеграції серед експертів ще не закінчилися. [17]

Але є одне питання, за яким у Західній Європі склалася практично односпайна думка: держави ЄС приймають принципове рішення на користь прийняття країн Центральної та Східної Європи, керуючись переважно політичними, а не економічними міркуваннями.

Політичні міркування можуть налаштувати на оптимістичний сценарій, відповідно до якого нинішні диспропорції у вигодах та соціальних доходах окупляться здійсненням довгострокових політичних цілей, що має призвести до розширення зони безпеки та стабільності на Європейському континенті.

Як зазначалося на міжнародній конференції в Бонні у 1998 р., Євросоюз “не може залишатися в сучасних кордонах, тому що політична та економічна нестабільність у країнах Центральної та Східної Європи може негативно вплинути на весь регіон. Тільки розширений ЄС за збереження тісної співпраці з іншими східноєвропейськими країнами (Росією та СНД) може забезпечити стійкі позиції Європи у багатопольному світі”.

Поки що ми бачимо великі труднощі, з якими пов'язана динаміка інтеграції до ЄС. До інтеграційного об'єднання промислово розвинених країн увійшли держави з перехідною економікою. Звідси впливають складні завдання щодо координації макроекономічної політики учасників єдиного внутрішнього ринку та новачків, які перебувають у стадії освоєння європейських інтеграційних цінностей.[12]

Велику роль тут можуть відіграти прямі іноземні інвестиції у новоприйняті країни, які є основою для прискореного зростання їхнього ВВП. Завдяки прямим іноземним інвестиціям у новоприйнятих країнах швидше відбувається процес адаптації підприємств та фірм до новітніх технологій та сучасної організації праці.

Про рівень розвиненості інтеграційних процесів у Європейському союзі можна судити за наслідками соціальної політики. Подвійний взаємозв'язок інтеграції та соціальної політики виявлявся на всіх етапах та на різних напрямках. Економічна криза 1974–1975 рр., спричинена різким погіршенням

світової економічної кон'юнктури, більшою мірою обумовлена кризою американського долара та міжнародної валютної системи (1971) і посилена через два роки чотириразовим підвищенням цін на нафту, поклала кінець періоду високий Західної Європи. Це негативно вплинуло і на динаміку інтеграції. Розроблена у 1969–1971 роках. програма переходу до економічного та валютного союзу провалилася. У співтоваристві набули розвитку дезінтеграційні тенденції, що виразилися головним чином у різних формах нетарифного протекціонізму, за допомогою яких держави-члени прагнули захистити національний ринок від конкуренції з боку партнерів по Спільному ринку.

Під загрозою опинилася доля інтеграції¹⁵. Зростання розриву в рівнях економічного і соціального розвитку держав і регіонів, що почалося в цей період, збільшення безробіття призвели до того, що рівень суспільної підтримки європейської інтеграції знизився.

Необхідність оновлення ідеологічної платформи з висуванням першому плані соціальних цілей була очевидна. Концентрованим виразом цієї ідеології стало гасло “соціальної Європи”, яке прозвучало на зустрічі глав держав та урядів у Парижі в 1972 р., суть якого полягала в тому, що соціальна інтеграція має зайняти таке саме місце, як інтеграція економічна.[23]

Інтеграційний прорив Європейського Союзу неможливий без єдиної політики у всіх галузях життєдіяльності. Це стосується і фінансування соціальної сфери, і регулювання трудової міграції, і досягнення сталого підвищення рівня життя країн без шкоди для жителів держав старих членів Європейського союзу.

В умовах несприятливих тенденцій у галузі демографії, пов'язаних зі старінням населення Європи, реалізувати такі напрямки непросто.

Адже при розширенні Європейського союзу демографічна ефективність суттєво перекрыла економічну: чисельність населення країн ЄС-25 зросла на 75 млн. осіб, тобто. на 20%, а приріст валового внутрішнього продукту дорівнював лише 5%. Інакше висловлюючись, розрив між цими двома показниками оцінюється вчетверо¹⁶. Правовий фундамент сучасної діяльності Європейського

союзу у соціальній сфері утворюють Договір про Європейський Союз (у його амстердамській версії) та договір, який запровадив Європейське співтовариство (ревізований договір, який заснував ЄЕС). Діяльність інститутів ЄС сприймається населенням як свідчення того, наскільки європейська інтеграція та діяльність інституцій відповідають інтересам та запитам громадян. Таке сприйняття не завжди буває позитивним. Це показав датський референдум 1992 р., коли більшість громадян країни проголосували проти ратифікації Маастрихтського договору. Таке положення підтверджує думку про те, що основна функція наднаціональної соціальної політики полягає, по-перше, у гармонізації та координації соціальних політик, що здійснюються державами-членами, і лише по-друге — у використанні та перерозподілі обмежених фінансових ресурсів для здійснення соціальних програм, що становлять спільний інтерес і сприяють розвитку інтеграції загалом.

1.3 Єдиний Європейський акт (1986 рік) як прискорення процесу європейської інтеграції

1986 рік – це рік підписання Єдиного Європейського Акту (ЄЕА), який є значним документом в історії Європейського Союзу (ЄС). ЄЕА був підписаний у Луксембурзі та Гаазі 17 лютого 1986 року і набув чинності 1 липня 1987 року. Цей акт був спробою посилити інтеграцію країн-членів Європейського співтовариства, розширити сферу застосування багатьох політик та зміцнити інституційні структури ЄС.

У рамках ЄЕА було внесено зміни до Паризьких договорів, які лягли в основу створення Європейського Союзу. Акт також встановив нові процедури прийняття рішень у Європейському парламенті, розширення використання голосування кваліфікованою більшістю та розширення сфери застосування рішень, що приймаються більшістю голосів.

Єдиним європейським актом 1986 року робить ЄЕА його унікальним у контексті історії європейської інтеграції та означає перехід від простої економічної асоціації до більш широкої та поглибленої політичної інтеграції до ЄС.

Структура [10-12] Єдиного Європейського Акту (ЄЕА) включає кілька ключових елементів:

Передмова: Вступ, який описує загальні цілі та принципи акта.

Частина I – Політична співпраця: Цей розділ стосується посилення політичної співпраці між країнами-членами Європейського співтовариства. У ньому обговорюються заходи щодо погодження зовнішньої політики та розширення співробітництва в галузі безпеки та оборони.

Частина II – Економічна співпраця: Цей розділ містить зміни та доповнення до Паризьких договорів, спрямовані на поглиблення європейського

економічного співробітництва. Зокрема, йдеться про подальший розвиток внутрішнього ринку та посилення соціальної розмірності європейської інтеграції.

Частина III - Загальні та заключні положення: У цій частині містяться загальні положення щодо різних аспектів реалізації ЄЕА, включаючи заходи щодо спрощення процедур прийняття рішень у Європейському парламенті та розширення сфери застосування принципу більшості голосів у Раді міністрів.

Структура ЄЕА була важливим кроком у розвитку Європейського Союзу, оскільки цей акт поглибив інтеграцію між країнами-членами та розширив компетенцію ЄС у таких галузях, як економіка, політика та безпека.

Політична важливість Єдиного Європейського Акту (ЄЕА) полягає у кількох ключових аспектах:

✓ Поглиблення інтеграції: ЄЕА став важливим кроком у поглибленні інтеграції між країнами-членами Європейського співтовариства. Акт розширив компетенцію ЄС у різних галузях, що зміцнило його політичні та економічні засади.

✓ Розширення повноважень: Акт розширив повноваження ЄС щодо зовнішніх відносин та безпеки. Це дозволило ЄС активніше брати участь у міжнародній політиці та робити значніші кроки на світовій арені.

✓ Посилення інституцій: ЄЕА посилив інституційні структури ЄС, такі як Європейський парламент та Рада міністрів, що сприяло більш ефективному ухваленню рішень у рамках ЄС.

✓ Просування внутрішнього ринку: Акт сприяв прискореному розвитку внутрішнього ринку ЄС, що призвело до збільшення торгівлі та економічного зростання.

✓ Підготовка до наступних змін: ЄЕА підготував ґрунт для подальших змін у європейській інтеграції, включаючи підписання Маастрихтського договору та створення Європейського союзу у 1993 році.

Таким чином, Єдиний Європейський Акт мав величезне значення для розвитку Європейського Союзу та зміцнення його ролі на світовій арені.

Додатково до зазначених аспектів можна відзначити такі політичні значущості Єдиного Європейського Акту:

✓ Посилення демократії та правової держави: ЄЕА передбачав ширше використання процедури голосування кваліфікованою більшістю в Раді міністрів, що сприяло більш демократичному ухваленню рішень у рамках ЄС. Також акт зміцнив принципи правової держави у європейському праві.

✓ Розвиток політики зближення: ЄЕА встановив мету зміцнення економічної та соціальної зближеності між різними регіонами ЄС, що було важливим кроком до зменшення відмінностей у розвитку між країнами-членами.

✓ Підготовка до розширення ЄС: Акт також був важливим кроком у підготовці до подальшого розширення ЄС. Він створив більш стійку та ефективну структуру для інтеграції нових країн-членів, які приєдналися до ЄС у наступні роки.

✓ Встановлення принципів співробітництва з іншими країнами: ЄЕА підтвердило принципи мирного співіснування та співробітництва з іншими країнами, що сприяло зміцненню міжнародної стабільності та безпеки.

✓ Символічне значення: Підписання Єдиного Європейського Акту було символом єдності та прагнення країн-членів до зміцнення спільних цінностей та цілей, що було важливим у контексті повоєнної історії Європи.

Загалом, Єдиний Європейський Акт був важливим етапом у розвитку Європейського Союзу, який сприяв його зміцненню як політичного та економічного об'єднання, а також підготував ґрунт для подальших кроків щодо інтеграції Європи.

РОЗДІЛ II. ПРАВОВІ ВІХИ РОЗВИТКУ ЄС

2.1 Історичний розвиток права ЄС

Розвиток права Європейського Союзу – складний багатоетапний процес, пов'язаний з утворенням і розвитком європейських співдружностей.

Етап становлення правової системи ЄС почався з утворення Європейського об'єднання вугілля, договір про яке був підписаний в Парижі 18 квітня 1951 року, а вступив в силу після ратифікації всіма країнами-учасницями 23 червня 1952 року.[21]

Документ складався із преамбули та статей, об'єднаних чотири розділи, і охоплював всього три сфери суспільного життя: економічно-політичну та юридичну.

В економічній сфері передбачалася створення загального ринку вугілля і сталі. Ці галузі були ключовими в економіці усіх розвинутих країн, мали першочергове значення для господарства в політичній сфері, були створені загальні органи влади інститути – це верховний орган наділений правотворчими повноваженнями, спеціальна Рада міністрів – рада для вираження зацікавлень держав-членів асамблеї, представницький орган, а в юридичній сфері, як уже було згадано, почала утворюватися нова правова система.

У такий спосіб можна зробити висновок, що цей договір ініціював процес економічної, політичної, правової інтеграції держав-членів.

Як самостійна автономна правова система, право європейських об'єднань склалося після утворення європейського економічного об'єднання з атомної енергетики.

Договори про утворення яких були підписані в Римі 25 березня 1957 року, Так звані римські договори договір - це основоположне джерело права європейських об'єднань, який визначає принципи, цілі, задачі об'єднання, регламентує інститут громадянства, сфери спільної політики відносини з іншими державами і територіями.

Правовий статус інститутів об'єднання: саме на базі такого договору став функціювати складний і розгалужений механізм управління об'єднаннями і система юрисдикційного контролю. Суд об'єднань дає розширене значення багатьом положенням установчого договору; в рішеннях суду закріплюються основні принципи і характеристики права європейських об'єднань.

Головним правотворним органом об'єднання стала Рада, яка складалася з представників урядів країн-членів. Комісія почала запроваджувати виконавчу функцію, правовий статус асамблеї і суда в порівнянні з первинними утвореннями наразі не змінився.

Відповідно до договору, створювався загальний ринок, який охоплював всі галузі і сектори господарської діяльності, але варто зауважити, що ринок вугілля і сталі регулювався першим договором.

У 1957 році було підписано і вступила в силу додаткова угода - Конвенція про деякі загальні інститути. цей документ передбачав створення єдиного суду і єдиної асамблеї ЄС, але продовжували функціювати верховний орган, комісія і комісія євроатом.[26]

У 1965 році було підписано, а в 1967 року вступив в силу договір про утворення єдиної комісії і єдиного єдиної ради європейських утворень, договір про злиття. Цей документ утверджував комісію європейських організацій і єдину Раду: три об'єднання фактично стали представляти одну організацію, яка була керована загальними інститутами упродовж майже 30 років.

Зміни, які відбувалися у праві об'єднань: фіксувалася в актах вторинного права рішення суду; закріплювалася в звичайних документах у змісті установчих договорів змінювалися лише окремі питання.

Стало очевидно, що правила, які закріплені у базових документах, потребують змін для переходу на новий етап інтеграції створення Європейського Союзу.

У 1986 році був підписаний єдиний європейський акт, який вступив в силу після ратифікації першого липня 1987 року. Він був невеликим за обсягом, який складався з преамбули і 36 статей, об'єднаних у чотири розділи.

Два головних моменти, які характеризували новий установчий акт, а саме: закріплення змін, які вносилися в Договори про утвердження європейських об'єднань, введення норм, які належали до Європейського співтовариства в галузі зовнішньої політики.[17]

Єдиний європейський акт розширив сфери ведення сфери політики, до якого зараховували регіональну, науково-технічну, екологічну.

Акт встановив кінцеву дату створення внутрішнього ринку, єдиного для всіх країн ЄС. Стаття восьма дає його визначення: внутрішній ринок повинен являти собою простір без внутрішніх кордонів, у якому, відповідно до положень справжнього договору, забезпечується вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталів. Цей акт включав особливий розділ, який містив положення про європейське підприємництво у сфері зовнішньої політики, спільне здійснення зовнішньої політики, обов'язковість держав-членів консультиватися із питань зовнішньої політики, здійснення власної зовнішньої політики, враховуючи позиції інших партнерів об'єднання.

Виходячи з наведеного, можна зробити висновок, що акт окреслив перехід до нового етапу інтеграції і став підставою створити нову економічну правову базу.

Новий етап розвитку європейської інтеграції отримав закріплення в договорі про утворення Європейського Союзу. Договір про ЄС було ухвалено 27 лютого 1992, вступив в силу 1 листопада 93.

Неофіційне іменування договору – Маастрихтський. Затримка з верифікації була викликана негативним результатом референдуму в Данії, що призвело до

проведення повторного референдуму, який дав позитивний результат в багатьох країнах.

На підставі підписання договору було необхідно внести серйозні зміни в національне законодавство, договір передбачав визначення структури Союзу, його принципів, цілей і задач, системи інститутів.

Договір передбачав внесення змін у всі установчі акти, а також перейменування.

Хотілось би зауважити ті зміни, які приніс новий договір про ЄС, він утверджував нову інтеграційну організацію універсального характеру - Європейський союз, діяльність якого охоплювала всі основні сфери суспільного життя в політико-правовій сфері.

Договір про ЄС ввів громадянство ЄС. Одним із головних задач договір ставив посилення захисту прав свобод інтересів громадян, договір закріпив обов'язковий Союз - загалом притримуватися основних прав і свобод громадянина і передусім тих, які закріплені конституцією про захист прав людини і основних свобод 1950 року.[22]

2.2 Аналіз інституційної системи

У травні 1951 р. уряд Франції виступив з офіційною ініціативою скликання міжурядової конференції для вирішення питання про створення інтеграційної освіти у сфері економіки. Документ, відомий під назвою «Декларація Робера Шумана» (на ім'я тодішнього міністра закордонних справ Франції) пропонував об'єднання сталеливарної та вугільної промисловості учасників організації. Автори проекту передбачали передачу його інститутам суверенних прав у галузі управління найважливішими галузями важкої індустрії, які традиційно розглядалися як основа національної економіки. Детальний план створення нового об'єднання було розроблено видатним політичним та громадським діячем Франції Жаном Монне, якого практично всі дослідники одноставно вважають головним архітектором європейської інтеграції.

В установчій конференції взяли участь представники шести держав – Франції, країн Бенілюксу (Бельгія, Нідерланди, Люксембург), Італії та Німеччини. Незважаючи на відмінність політичних інтересів учасників та досить гострі розбіжності, зрештою було вироблено компромісний документ та підписано Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОУС). Було визначено інституційні, економічні, фінансові та соціальні параметри діяльності ЄОУС.[36]

Водночас наполегливі зусилля на економічному напрямі мали успіх. У 1957 р. у Римі ті ж шість держав підписали два установчі акти, які відіграли особливо важливу роль у розвитку процесу інтеграції та його правовому оформленні. Це Договір про заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом). Саме ці установчі акти та, перш за все, Договір про ЄЕС стали головною правовою основою виникнення нового інтеграційного правопорядку. Зі

створенням Співтовариств затверджувалася їхня інституційна структура, сприяючи поглибленню інтеграційних процесів, які потім відіграли найважливішу роль у становленні та розвитку Європейського Союзу.

Західноєвропейська інтеграція пройшла низку етапів і фаз, зміст яких зумовлювався як загальними та стратегічними потребами розвитку Співтовариств, так і конкретно економічними, політичними та соціальними умовами, що склалися як на континенті, так і у світі⁴.

На наш погляд, необхідно виділити такі періоди в історичному процесі інституційного розвитку Європейського Союзу:

- ✓ перший період (60-80-ті рр.). Цей етап характеризується процесом становлення та розвитку інституційної системи ЄС.

- ✓ другий період (80-90-ті рр.). Передостання декада ХХ століття ознаменувалася першими спробами докорінної реформації інститутів Співтовариств.

Утворені у 1950-х роках Європейські спільноти були організаціями, які ставили перед собою однорідні цілі, включали ті самі країни Європи і діяли, за великим рахунком, в одній і тій же сфері життя.^[5]

Перші роки показали недоцільність паралельного існування трьох окремих систем їх керівних органів (інститутів), оскільки вони були влаштовані дуже схожим чином.

Частково цю проблему було вирішено ще під час укладання Римських договорів 1957 р. Для свого часу вони справді носили новаторський характер. Через деякий час після Другої світової війни країни, які підписали договори, зуміли виявити політичну волю, щоб, подолавши тягар минулого, виробити солідарну стратегію співпраці та інтеграції⁶. Підписане та набуло чинності додаткова угода – Конвенція про деякі спільні інститути – передбачала злиття двох інститутів Співтовариств та утворення спільного Суду та спільної Асамблеї.

Із заснуванням трьох спільнот постало питання про систему інститутів. Як у ЄЕС, так і в Євратомі, були створені керівні органи, які майже повторюють ті,

які були в ЄОВД. Існування паралельних інституцій у ЄЕС та Євратомі було визнано недоцільним, про що було заявлено вже в Конвенції про деякі загальні інститути європейських співтовариств, прийняту в Римі в березні 1957 р. Проте вжитий захід мав половинчастий характер. Шість засновників домовилися лише про те, що Асамблея (парламент) і Суд будуть єдиними для всіх трьох спільнот. Інші керівні органи, створені Римськими договорами, стали такими ж загальними, але тільки для двох спільнот – ЄЕС та Євратома. Що ж до ЄОУС, то в ньому на певний час збереглися лише вищий керівний орган і Рада⁷.

Коли в 1958 р. ЄЕС та Євратом розпочали свою роботу, їх представницький та судовий органи почали функціонувати як органи всіх трьох Співтовариств.

При цьому два основні політичні інститути у всіх Співтовариств залишалися різними: продовжував самостійну роботу Верховний орган ЄОУС, паралельно з ним функціонували місія ЄЕС та Комісія Євратома; аналогічно здійснювали діяльність три різні Ради.

Ця практика завершилася в середині 1960-х років. 8 квітня 1965 р. у Брюсселі було підписано, а 1967 р. набрав чинності Договір про заснування єдиної Комісії та єдиної Ради Європейських спільнот, відомий під неофіційною назвою Договір про злиття^[8].

Зміст цього документа відображає його заголовок: замість двох Комісій (ЄЕС та Євратома) та Верховного органу ЄОВД утворена Комісія Європейських співтовариств, у такий же спосіб створена єдина Рада.

Після Договору про злиття три Співтовариства, по суті, є єдиною організацією, керованою загальними головними органами (інститутами), отже, одними й тими самими людьми. Залежно від предмета та категорії питання Рада, Комісія, Асамблея та Суд керуються нормами Договору про Євратом (для рішень з питань атомної енергетики) або, найчастіше, Договору про ЄС (для всіх інших питань). Те саме стосувалося і норм Договору про ЄОВД (якщо предмет — сфера вугілля та сталі), коли ця угода перебувала в силі^[9].

У цей період європейська інтеграція розвивалася в умовах, що характеризувалися підйомами, то спадами в західноєвропейській та світовій економіці. Крім того, держави-члени були дуже обережні щодо наднаціональних рис спільнот, обстоюючи свої власні інтереси при виборі шляхів вирішення та конкретних завдань.

Безсумнівно, найважливішою подією цього періоду є реалізація ідеї прямих виборів до Асамблеї Співтовариств, закріплена в Акті про прямі вибори 1976 р. Починаючи з 1979 р. Асамблея Співтовариств (Європейський парламент) обирається безпосередньо населенням держав-членів.

У 1974 р. отримує свою назву Європейська рада, яка існувала насамперед у вигляді нерегулярних самітів глав держав урядів держав - членів Співтовариств. У 1977 р. його діяльність оформляється Лондонською декларацією про Європейське вето. Раді надається статус постійно діючої міждержавної конференції при Спільнотах.

Таким чином, у цей час співтовариства змінювалися не лише в кількісному відношенні. Набагато суттєвішими стали якісні зміни – правові. Вони торкнулися як механізму спільнот, так і багатьох сторін їхньої діяльності. У 70-ті роки було проведено перегляд фінансових умов, закріплених в установчих договорах, результатом стали:

- ✓ модернізована бюджетна процедура,
- ✓ підвищення ролі Європарламенту у бюджетній політиці співтовариств,
- ✓ охоплення Митним союзом території нових держав-членів,
- ✓ створення Європейського інвестиційного банку,
- ✓ наприкінці 70-х років. почали робити кроки щодо утворення європейської валютної системи

На початку 80-х років спільнота перебувала в кризі і була незрозумілою, чи зможе вона подолати труднощі та досягти політичного союзу. Спроби подолати кризу було здійснено відразу на двох рівнях:

✓ у листопаді 1981 р. міністр закордонних справ ФРН Ганс-Дітріх Геншер та прем'єр-міністр Італії Е. Коломбо підготували проект нового документа, який передбачав подальші реформи в інституційній сфері. Цей проект передбачав тісну взаємодію Європейських Співтовариств, Європейського парламенту та європейську політичну співпрацю з метою створення Європейського союзу[12]. На зустрічі глав держав в Афінах у грудні 1983 р. також не було досягнуто жодних значних результатів у процесі руху до Євросоюзу. Афінську зустріч багато політичних діячів тоді вважають безрезультатною¹³. Міністр закордонних справ ФРН Геншер і голова Комісії Торн, бажаючи врятувати становище, висловилися за втілення в життя основних принципів плану Геншера – Коломбо: голосування більшістю голосів та надання більших прав Парламенту. Їхні спроби знайшли повну підтримку у лавах європейських парламентарів¹⁴. Відомо, що Європарламент не раз наполягав на проведенні таких рішень, які не користувалися популярністю у національних урядів. Причому часто це траплялося й усупереч тому, що його права були надто обмежені.

✓ 1984 р. групою депутатів Європейського парламенту під керівництвом А. Спінеллі було розроблено перший проект Договору про Європейський Союз. Основні положення цього документа стали базою для створення як Єдиного Європейського акту, так і Маастрихтського договору.

У лютому 1984 р. Європейський парламент схвалив проект договору про Союз 237 голосами «за», 31 – «проти» при 43 утриманих.

Щодо проекту договору Європарламенту 1984 р., то він включав дві сфери: зміст політики Союзу та зміну інституційної природи Союзу. Ст. 14-33 передбачали обмеження повноважень Ради міністрів та посилення ролі Комісії та Європейського парламенту. У перспективі планувалося скасувати право вето Ради міністрів. Ст. 12 договору передбачала виняткові права, властиві лише Союзу; конкуруючі, що характеризуються функціонуванням на національному та наднаціональному рівні; потенційні повноваження Союзу, які той міг набути.

Центральною подією 1980-х років стало підписання 1986 р. Єдиного європейського акта (ЄЕА). Цей договір має дві дати підписання. Спочатку 17 лютого 1986 р. через розбіжності на конференції в Люксембурзі його підписали лише 9 із 12 держав-членів, інші три (Греція, Данія та Італія) поставили свої підписи пізніше – 28 лютого того ж року. Набрал чинності ЄЕА 1 липня 1987 р.

Єдиний Європейський Акт частково знайшов втілення у Декларації «Про Європейський Союз» від 19 липня 1983 р., прийнятої Європейською Радою.

Зближення стало можливим і завдяки діяльності комісії під керівництвом Жана Донделінгера, який на той час був міністром закордонних справ Люксембургу. Він же головував на міжурядовій конференції. Європейська рада вирішила об'єднати результати переговорів щодо політичної співпраці та роботи з поправками в єдиному документі, звідси й походить його назва – Єдиний Європейський Акт. Цей документ справив той самий революційний ефект, що й пропозиція Монне-Шумана.

Єдиний європейський акт є першою значною реформою правових засад Співтовариств (переважно ЄЕС). Більшість його норм містять зміни та доповнення до установчих актів Європейських спільнот (розділ II «Положення, що змінюють договори про заснування Європейських спільнот»).

На основі ЄЕА було реформовано систему інститутів Європейських співтовариств. Ця реформа сприяла, по-перше, посиленню демократичних характеристик процесу прийняття рішень, по-друге – зміцненню наднаціональних засад структури організацій, подальшої федералізації Співтовариств.

Асамблею Спільнот ЄЕА перейменував на Європейський парламент; новий Договір надав цей інститут новим повноваженням у законодавчому процесі (процедура співробітництва, в якій Європарламент має право відкладеного вето). Парламент отримав також право вирішального голосу при розгляді питань щодо приєднання нових держав-членів до Спільнот (а зараз – до Союзу)[18]

Головним досягненням Єдиного європейського акту на користь Європейського парламенту було запровадження процедури співробітництва, яка наблизила Європейський парламент до традиційної моделі парламентської установи¹⁹.

Інституційні новації на цій стадії включили нові положення про голосування за правилами більшості в Раді міністрів, що зросли повноваження Європейського парламенту та створення Суду першої інстанції для скорочення обсягів роботи, з якою Суд ЄС зіткнувся після введення в дію ухвал щодо функціонування єдиного внутрішнього ринку. До Єдиного Європейського Акту більшість законів Співтовариства отримували схвалення через процедуру консультації. Це означає, що Комісія висувала законодавчу пропозицію, Європейський парламент висловлював свою точку зору щодо неї, а Рада ухвалювала остаточне рішення. Відповідно до ЄЕА повноваження Європейського парламенту було розширено. Так, він був допущений до участі у процедурі співпраці Європейського Парламенту та Ради[20]

Центральний законодавчий орган Співтовариств – Рада – із значної кількості питань, які стосуються регулювання внутрішнього ринку, отримав право приймати нормативні акти кваліфікованим більшістю голосів, тобто. ігноруючи заперечення окремих держав-членів.

Єдиний європейський акт дещо розширив повноваження Комісії. Саме ЄЕА заклав правову основу створення нового судового органу Європейських спільнот – Трибуналу першої інстанції.

У нормах ЄЕА отримав закріплення, а точніше, було «легалізовано» механізм Європейського політичного співробітництва. Даний механізм координації зовнішньої політики держав-членів, що сформувався у 1970-ті рр., спочатку не мав юридичного оформлення в установчих документах. Єдиний європейський акт заповнив цю прогалину. Прообраз майбутньої другої опори Європейського Союзу юридично закріплювався (інституціоналізувався) у нормах

третього розділу ЄЕА «Положення про євро, європейське співробітництво у сфері зовнішньої політики».

Таким чином, слід зазначити, що найбільш помітною подією у 80-ті роки. стала розробка та підписання Єдиного європейського акту, значення якого важко переоцінити у зв'язку зі змінами в інституційній системі Європейських спільнот. Найбільш суттєві зміни та доповнення були внесені Єдиним європейським актом у тій частині, яка стосувалася сфер діяльності співтовариств та повноважень їхніх інституцій. Саме ці поправки дозволили говорити про «конституційне» перебудову спільнот, посилення федералістських засад у їхній організації та діяльності.

Реформи організації та діяльності спільнот помітно посилювали їх наднаціональні риси. Держави-члени погодилися передати спільноті низку функцій і відповідно повноважень, які раніше традиційно розглядалися як необхідні ознаки суверенітету кожної окремо взятої країни. Відповідно й інститути Європейських спільнот наділялися додатковими повноваженнями. Найважливішим інституційним нововведенням стала легітимізація ЄЕА нового інституту – Європейської ради (Ради Європи), яка зайняла найвище становище у системі управління спільнотами. На думку Б.М. Топорніна, фактично, це було офіційним визнанням конституювання постійних зустрічей на найвищому рівні, що проводилися на практиці з 1974 р. ЄЕА визначив склад Європейської ради. ЄЕА запровадив новий інститут – Суд першої інстанції. Його поява пояснювалося насамперед перевантаженістю головної і доти єдиної судової установи в системі спільнот - Суду Європейських співтовариств.

Підвищення ролі Європарламенту в системі інститутів співтовариств сприяло закріпленню в Єдиному європейському акті «процедури співробітництва», яка зумовила його активніше включення до прийняття рішень. Передбачалося дотримання певних правил, що стосуються певних дій, термінів та взаємин між Радою та Європарламентом, у передбачених ЄЕА випадках їхньої взаємодії.

Після підписання та набуття чинності Єдиним європейським актом плани створення Європейського союзу перейшли в практичну площину. У 1990 р. розпочали роботу дві конференції (з розробки відповідно економічного та політичного союзу). Загальним їх результатом став Договір про Європейський Союз, підписаний 7 лютого 1992 р. у нідерландському місті Маастрихт (звідси інша поширена, хоч і неофіційна назва документа – Маастрихтський договір).

Оскільки Договір про Європейський Союз спричинив нові серйозні обмеження державного суверенітету країн-учасниць, що потребувало багатьох з них провести конституційні реформи та референдуми, ратифікація цього документа зайняла досить значний період часу. Цей процес тривав понад півтора року, і 1 листопада 1993 р. Договір про Європейський Союз набув чинності.

Маастрихтський договір вніс у «інтеграційну конструкцію», створювану державами на основі Співтовариств, істотні зміни.

Договором було створено нову інтеграційну організацію – Європейський Союз, діяльність якого охоплює всі основні сфери життя. До них відносяться не тільки економічна інтеграція (вже проведена з 1950-х рр. в рамках Співтовариств), загальна зовнішня політика та політика безпеки Союзу (колишнє ЄПС), але також здійснення правоохоронної функції через координації відповідних дій держав-членів – «співпраця у сфері правосуддя та внутрішніх справ».

Одночасно керівні органи (інститути) Європейських спільнот були перетворені на інститути Союзу в цілому, яких стало 5 (до вже існуючих чотирьох інститутів Договір про Європейський Союз додав Рахункову палату).

Громадяни держав-членів відтепер разом із національним громадянством отримали також громадянство Європейського Союзу.

Таким чином, сорок років економічної інтеграції підготували ґрунт для інтеграції політичної. Загальні ресурси, єдина економічна політика, загальні інститути та інші результати спільної діяльності європейських країн призвели до зростання їхньої політичної ваги у міжнародних відносинах. Із заснуванням

Європейського Союзу не було створено нових інституцій та інших органів. Так, колишні інститути збереглися, їх сфери діяльності, основні функції та компетенція не зазнали скільки-небудь суттєвого перегляду[24]

Розширення повноважень Європейського парламенту стало можливим у результаті дискусії, що постійно йшла в ЄС між прихильниками двох концепцій розвитку європейської інтеграції – «Європи держав» та «Європи батьківщин», або між прихильниками співпраці на міжурядовому рівні та «федералістами». При домінуванні першого підходу «федералістам» все ж таки вдалося покращити шанси перетворення Європейського парламенту на повноцінний орган представницької влади шляхом проведення прямих виборів. Це сприяло підвищенню загальнополітичного престижу та легітимності Європейського парламенту. Та обставина, що депутати Європейського парламенту представляють не національні парламенти своїх країн, а безпосередньо виборців, робить їх незалежнішими під час обговорення та вирішення проблем розвитку. Претендуючи на статус представників населення Європи, депутати Європейського парламенту стали активнішими у взаєминах із Радою та Комісією.

Кінець 80-х років став для Європейського Співтовариства періодом серйозних випробувань. Скептичне ставлення до європейської інтеграції було на той час домінуючим; об'єднання Німеччини породжувало потужну силу, здатну претендувати на лідируючі позиції на континенті, а розпад СРСР і швидкі перетворення в країнах, що були його сателітами, розмивали межі самої об'єднаної Європи, що здавалися насамперед міцними і незмінними. Саме в такій ситуації було підписано Маастрихтський договір, метою якого проголошувалося закріплення досягнутих результатів європейської інтеграції та визначення її нових орієнтирів; тим не менш важливим завданням була зміна самого, формату європейського проекту, надання йому більш ясних форм, створення свого роду символів, що підкреслюють і щохвилини підтверджують ідею європейської єдності.

Ця логіка інтеграції домінувала в період з 1950 р. і до підписання Маастрихтського договору 1992 р.

2.3. Юридична природа етапів створення ЄС

У численній літературі, присвяченій економічним та політичним аспектам західноєвропейської інтеграції, можна зустріти ряд різних найменувань, що позначають те саме - безпосередньо саму міжнародну організацію.

Серед найпоширеніших - "Європейський Союз" та "Європейська Спільнота". Багато авторів не розмежовують ці поняття, що з юридичної точки зору не цілком коректним.[5]

Відповідно до ст.ст. 6, 184 та 185 Договору про створення ЄОУС, ст.ст. 210 та 211 Договору про створення ЄЕС, ст. 184, договори про створення Євратома, кожна з вищезгаданих спільнот має міжнародну правосуб'єктність, являючи собою самостійну юридичну особу в міжнародному праві. Щодо найменування "Європейський Союз", то, на думку фахівців-правознавців, це лише нова стадія у процесі західноєвропейської інтеграції, поняття, має скоріше політичне, ніж правове значення.

Більше того, хоча Європейський Союз і створено на підставі договору, він, проте, не має статусу юридичної особи у міжнародному праві та діє лише опосередковано, через свої складові частини: Співтовариства та держави-учасниці.

Всю різноманітність нині існуючих точок зору юридичну природу ЄС можна умовно поділити на дві основні групи:

✓ ототожнення Європейського Співтовариства з тим чи іншим державотворчим утворенням (Унітарний, федеративний та конфедеративний підходи);

✓ зарахування ЄС до сучасних міжнародних організацій (міждержавний та наднаціональний підходи).

Майже протягом усього ХХ століття в державах Західної Європи відбувалася боротьба двох тенденцій: унітаризму та федералізму. Актуальність цієї проблеми збереглася і донині, бо, прагнучи до благополуччя та стабільності, необхідно вирішити питання про те, який пристрій більш ефективний і життєздатний: жорстко централізоване утворення або ж союз територіально-політичних одиниць, які мають певну самостійність.

Однак слід зазначити, що з плином часу кількість прихильників поглядів на ЄС як на унітарно-централізоване утворення помітно зменшилася. І це цілком зрозуміло, бо жодна держава-учасниця ЄС навіть проголосивши пріоритет курсу на інтеграцію з сусідніми країнами, не бажала розлучатися з власним суверенітетом та незалежністю. Більше того, набагато більшу підтримку отримали погляди прихильників конфедеративної природи ЄС, які стверджували, що Європейське Співтовариство - ніщо інше, як конфедерація. Прихильником цієї концепції був один із найшанованіших у Європі людей – Президент Франції Ф.Міттеран. Саме його ідея «європейської конфедерації» лягла в основу системи поглядів на ЄС як на союз суверенних європейських держав.

Аналогічна думка на юридичну природу Європейського Співтовариства було висловлено і Конституційним Судом ФРН під час розгляду останнім у 1993 році питання про те, наскільки відповідають положення Маастрихтського договору про створення Європейського Союзу конституційним нормам ФРН. Детально проаналізувавши Маастрихтський договір,

Суд дійшов висновку, що як найбільш відповідний термін для юридичної характеристики природи ЄС слід використовувати термін "конфедерація союзних держав". При цьому були відзначені основоположні моменти, які відіграли

вирішальну роль при визначенні позиції Суду з питання, а саме; обмежений характер компетенції та повноважень Співтовариства, закріплення в законодавстві ЄС принципу поваги до суверенітету всіх держав-учасниць, а також права виходу з складу ЄС, необхідність попередньої згоди держави-учасниці на вступ до фінальної стадії економічного та валютного угруповання.

Федерація ж, на відміну конфедерації,- поняття і зовсім міжнародне, а державно-правове, що є єдина держава, а чи не союз держав. Проте існує чимало прихильників федеративної природи ЄС. Їх твердження ґрунтуються на тому, що федеративний характер міжнародного утворення, що розглядається, підкреслюється системою побудови його керівних органів, які аналогічні органам внутрішньодержавним.

ЄС і у своїй внутрішній сфері, на їхню думку, має риси, властиві федерації: як аргумент наводиться існування власного специфічного правопорядку ЄС, який не поширюється тільки на окремі держави-учасниці, а й на їх громадян. Цікаво відзначити, що найбільш послідовними та активними прихильниками федеративної природи ЄС виступають, як правило, найбідніші країни; Греція, Португалія, Іспанія. Це пов'язано з тим, що при більш тісній співпраці, суттєвій фінансову підтримку з боку більш розвинених держав-учасниць менш багаті країни розраховують набагато швидше підняти рівень своєї національної економіки, зміцнити національну грошову одиницю.

Але є й протилежні погляди. Так, Великобританія завжди категорично наполягала на тому, щоб поняття «федералізація», «федеративний характер», взагалі не згадувалися щодо Європейського Співтовариства.

У цьому плані дуже характерною стала позиція колишнього британського прем'єра Д.Мевджора, який вважав себе рішучим супротивником створення «з'єднаних штатів Європи» на кшталт американської моделі.

І все ж таки юридична наука (на відміну від різного роду економічних та політичних теорій), даючи відповідь на те чи інше питання, має спиратися не на

суб'єктивне сприйняття будь-ким певних обставин, а оперувати реальними фактами, використовуючи у своїй накопичений теоретичний досвід.

У зв'язку з метою з'ясування юридично значимих подібностей і відмінностей є доцільним провести порівняльний аналіз ЄС та «класичних» моделей державоподібних утворень (федерації та конфедерації).

Найбільш істотна риса федерації - основна роль та значимість федеральної конституції як органічного права (першооснови). Однак ЄС було створено не на підставі федеральної конституції, а на підставі трьох міжнародних угод: однієї Паризького та двох Римських договорів. Тим часом, у теорії міжнародного права це питання трактується неоднозначно.

Так, Дж. Еллінек наполягає на тому, що обов'язковим елементом будь-якого федеративного утворення є конституційна основа, а не просто класична конвенція.

Більш очевидною видається різниця між федерацією та Європейським Співтовариством із зору зовнішньої компетенції. Одна з характерних рис федерації - її міжнародна персоніфікація як суверенної юридичної особи у міжнародних відносинах.

Щодо ЄС, то на сьогодні можна говорити про суверенітет окремих держав-учасників, але не про суверенітет Співтовариства. Компетенція органів ЄС у сфері міжнародних відносин, хоча і є винятковою з низки питань, тим не менш, залишається досить обмеженою, через що суверенітет держав-учасниць зберігається за останніми практично в повному обсязі.

Так, місія ЄС, діючи від імені Співтовариства у своїй єдиній особі, як правило, бере участь у висновку другорядних міжнародних угод. Що стосується договорів та угод першорядної важливості, то вони полягають за обов'язкової участі Ради Міністрів ЄС, що представляє держави-учасниці.

Поділ повноважень та сфер компетенції між центром та окремими державами-учасницями також має свої особливості в рамках Європейського Співтовариства в порівнянні з класичними державоподібними утвореннями.

У ЄС воно надзвичайно точне та детальне, а найбільш значущі сфери діяльності (наприклад, зовнішня політика, фінансова політика) перебувають, головним чином, у компетенції держав-учасників.

Істотно відрізняється в рамках ЄС та механізм визнання в судовому порядку не має юридичну силу акта національного уряду.

Суд Європейського Співтовариства може скасувати акти органів ЄС, на нього не надано право скасування рішень чи інших актів національного законодавства держав-учасниць. Суд ЄС має право лише встановити акт невідповідності останніх законодавству ЄС, але не може зобов'язати (через таку невідповідність) національний уряд ухвалити інше рішення.

Більшість теоретичних шкіл федералістського напрями розглядають відсутність права на вихід зі складу федерації як одну з основних характеристик федерації.

Так, все «класичні» федерації (США, Канада, Швейцарія, Австралія) заперечують наявність такого права за своїми членами (складовими частинами). Що стосується Європейського Співтовариства, то ніде в його установчих документах не обмежується право держави-учасниці на вихід зі складу ЄС, і, мабуть, єдине, що справді зближує Європейське Співтовариство та «класичну» федерацію, - це верховенство, як федеральних норм, так і права ЄС над правовими нормами окремих суб'єктів (держав-учасників). [3,5,8,9]

Різниця лише в тому, що в умовах федерації це верховенство з спочатку знаходить своє нормативне закріплення у федеральній конституції, тоді як у рамках ЄС даний принцип було сформульовано та реалізовано в ході практичної діяльності Суду ЄС та надалі сприйнятий усіма національними юрисдикціями.

Як було зазначено вище, різноманітність точок зору на юридичну природу Європейського Співтовариства проявляється у його ототожненні з тією чи іншою державою подібною освітою. У значно більшою мірою поширена думка про тому, що Європейська Спільнота – одна з численних міжнародних організацій, «заснована відповідно до класичними канонами міжнародного публічного

права», але, проте, що має низку досить специфічних рис. Саме наявність останніх і зумовило виникнення двох різних точок зору щодо юридичної природи Співтовариства: міждержавного та наднаціонального підходів.

Поняття «наднаціональність», наднаціональний характер» тощо стали загальновизнаними серед багатьох юристів-міжнародників для використання в якості термінів, що характеризують юридичну природу Європейського Співтовариства як об'єднання держав,

- ✓ традиційного міжнародної організації, що вийшов за рамки, але ще не досяг того рівня інтеграції між своїми учасниками, коли тором можна було б говорити про появу ознак державності;

- ✓ володіє автономною владою;

- ✓ має власними суверенними правами і навіть власним специфічним правопорядком.

При цьому останній відрізняється від правопорядку окремих держав та поширюється, у певних випадках, не тільки на самі держави-учасники, але також і на їхніх громадян.

Прихильники «наднаціональності» ЄС, аргументуючи на користь своєї позиції, підкреслюють значну самостійність Співтовариства щодо держав-учасниць, наявність у ЄС власного інтеграційного механізму, власних фінансових коштів, наукового та технологічного потенціалу.

Зазначається той факт, що Спільнота не може припинити своє існування лише в результаті волевиявлення держав-учасниць, без участі своїх керівних органів. Єдине, на їхню думку, що говорить про схожість ЄС з іншими традиційними міжнародними організаціями, - це виникнення з урахуванням міжнародного договору.

Хоча і тут очевидна унікальність Європейського Союзу, бо вже згадувалися вище Паризький і Римські міжнародні договори про заснування ЄОУС, ЄЕС та Євратома є одночасно і установчими документами самостійних та незалежних

Спільнот, наділених своїми власними суверенними правами та власною компетенцією.

Прихильники міждержавного підходу, визнаючи безпрецедентно широкі масштаби передачі державних повноважень на користь міжнародного об'єднання в цілому, проте, відкидають тезу про виключно наднаціональний характер Співтовариства.

Прихильники цієї точки зору розглядають ЄС як міжнародну організацію з певними елементами наднаціональності, вказуючи при цьому на переважний характер міждержавних елементів. На їхню думку, Спільнота, хоч і має поруч дуже специфічних особливостей, все ж залишається у сфері дії міжнародного права та являє собою зрештою таку ж класичну міжнародну організацію, як і багато хто інші.

Однозначне трактування терміна "наднаціональність" також викликало чимало питань у представників міждержавного підходу.

Озирнувшись назад і вникнувши в історичний аспект цієї проблеми, можна відзначити, що переплетення міждержавних та наднаціональних форм мало місце ще з моменту зародження Європейського Співтовариства. Сьогодні кожна держава-учасниця, з одного боку, прагне забезпечити максимальна відповідність результатів діяльності Співтовариства своїм національним інтересам, а, з іншого, ті ж національні інтереси не можуть існувати поза зв'язки із ЄС. Членство в Європейському Співтоваристві стало одним з найважливіших пріоритетів для будь-якої з держав-учасників, чиї національні інтереси вже не існують абсолютно незалежно, бо формуються в умовах безпосереднього впливу ЄС, безумовно, така двоїстість не могла не викликати жвавої дискусії щодо правової природи Співтовариства.

Виходячи з практики міжнародних відносин, більшість міжнародних організацій створено, насамперед для здійснення міждержавного співробітництва.

Їх органи та інститути мають, як правило, лише обмеженою юрисдикцією у сфері міжнародних відносин. Що ж до Європейського Співтовариства - досить значні винятки із загального правила.

Класичними атрибутами міжнародної правосуб'єктності прийнято вважати право висновку міжнародних договорів (угод), а також можливість брати участь як сторона у справі при вирішенні міжнародних спорів (конфліктів) та, як наслідок, виступати суб'єктом міжнародно-правової відповідальності.

Безпосередньо лише Договір про створення ЄЕС наділив Спільноту повноваженнями щодо укладання міжнародних угод. Однак у подальшому Суд ЄС підтвердив наявність даних повноважень у інших двох Співтовариствах; ЄОУС та Євратома.

При цьому важливо зазначити, що Європейська Спільнота має набагато більше широкими повноваженнями у сфері укладання міжнародних угод, ніж будь-яка інша міжнародна організація. Більше того, деякі укладені в рамках ЄС договори не тільки стосуються до компетенції Співтовариства, але також торкаються питання, що належать до зовнішньої компетенції держав-учасниць.

Так, наприклад, угоди про співробітництво з країнами, що розвиваються, полягають, з одного боку, Спільнотою і всіма державами-учасницями, а з іншого - зацікавленою третьою державою.

Наявність договірної правоздатності у Європейського Співтовариства закономірно тягне за собою висновок про те, що ЄС є і суб'єктом міжнародно-правової відповідальності, який виступає на міжнародній арені не як своєрідний "представник" держав-учасниць, а як самостійна і автономна юридична особистість, що має власні інтереси і має необхідні засобами їх захисту.

Світова практика не знає більше ще однієї такої міжнародної організації, право якої мало б таким явним і реальним верховенством над правовими нормами окремих держав-учасниць.

Процес правотворчості в рамках ЄС має свою власну динаміку, а масштаби імплементації "європейських" норм у національне законодавство та юридичну практику держав-учасниць зростають сьогодні у екстраординарному порядку.

З метою визначення юридичної природи ЄС є доцільним проаналізувати також специфіку взаємовідносин, що складаються між самою міжнародною організацією, з одного боку, та державами-учасницями – з іншого.

Європейська Спільнота здійснює свою діяльність через систему постійно діючих органів (інститутів), кожен з яких наділений відповідно до законодавчої, виконавчої та судової влади.

Проте незалежність керівних органів ЄС має досить умовний характер, бо всі вони наділені строго певною компетенцією, яку їм надали самі держави-учасниці" і яка зафіксована в установчих документах Співтовариства, при цьому органи міжнародної розглядається організації, що неспроможні розширити свою компетенцію лише на підставі власних рішень, тільки держави-учасниці мають такі повноваження, реалізуючи їх або під час засідань Ради Міністрів ЕС-8 - органу, що здійснює представництво інтересів країн-учасниць у рамках міжнародної організації, або шляхом офіційного перегляду державами-учасниками тих чи інших положень установчих договорів щодо створення ЄС.

У той же час неминуче розширення сфери компетенції органів Співтовариства закономірно тягне за собою засобом відповідне обмеження суверенних прав всіх без винятку держав-учасниць. [17-19]

Так, кожна має утримуватися від будь-яких дій, які можуть поставити під загрозу досягнення цілей Спільноти або йдуть у розріз із прийнятими на себе зобов'язаннями відповідно до установчих договорів про створення ЄС.

Зібравши докупи різні теорії та погляди, на юридичну природу ЄС, однозначно можна констатувати лише те, що Спільнота сьогодні – це принципово нова форма взаємовідносин між суверенними країнами, щось

проміжне між державоподібною освітою федеративного типу у традиційному його розумінні та сучасною міжнародною організацією.

При цьому деякі фахівці зазначають, що вже сьогодні у таких областях, як судово-правова та інституційна сфери ЄС, набагато чіткіше проглядаються елементи федеральної структури, тоді як в інших сферах, таких як оподаткування, оборонна та валютна політика, що переважають міждержавні елементи.

Очевидно, що Європейське Співтовариство не можна розглядати як те, що вже досягло своєї остаточної форми. Навпаки, це постійно розвивається система, остаточні контури якої сьогодні навряд можна передбачити.

ВИСНОВКИ

Європейське співтовариство, яке існувало з 1957 по 1987 рік, включало кілька ключових організацій і договорів, спрямованих на інтеграцію європейських країн з метою забезпечення миру, стабільності та економічного розвитку на континенті. Основні етапи та події цього періоду включають:

✓ Римські договори (1957 рік): 25 березня 1957 року було підписано два ключові документи - Договір про заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Договір про створення Європейського союзу з атомної енергії (Євратом). Вони стали основою для подальшого інтеграційного процесу та створення Спільного ринку.

Римські договори, підписані у 1957 році, є ключовим моментом у процесі створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом). Ці договори були підписані шістьма країнами: Францією, Німеччиною, Італією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом.

Основні положення Римських договорів включали:

Договір про заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС): Цей договір створив рамки для створення спільного ринку, вільного руху товарів, послуг, капіталу та громадян між країнами-учасницями. Він також встановив правила конкуренції та узгодження політики щодо таких областей, як сільське господарство та транспорт.

Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом): Цей договір створив рамки для співробітництва в галузі використання атомної енергії у мирних цілях. Він встановив правила для безпеки та контролю за ядерними матеріалами.

Римські договори були важливим кроком до забезпечення миру та стабільності у Європі після Другої світової війни. Вони створили основу для подальшого інтеграційного процесу у Європі, що призвів до формування Європейського Союзу.

✓ Розширення та інтеграція: У 1973 році до ЄЕС приєдналися Данія, Ірландія та Великобританія. Потім були Греція (1981), Португалія та Іспанія (1986). Це розширення збільшило кількість членів ЄЕС та поглибило інтеграцію.

✓ Єдиний Європейський акт (1986 рік): Цей акт було підписано для прискорення процесу європейської інтеграції та запровадження однажильного голосування з деяких питань.

✓ Поступове посилення інститутів ЄС: За період з 1957 до 1987 року інститути ЄС (Комісія, Рада, Парламент) поступово посилили свої повноваження та стали ключовими гравцями в процесі прийняття рішень.

✓ Економічний розвиток та зростання: Європейське об'єднання сприяло економічному розвитку країн-учасниць та сприяло стійкому зростанню добробуту.

Цей період в історії Європейського об'єднання вплинув на формування сучасної Європейської інтеграції і став важливим етапом у процесі утворення Європейського союзу.

Інституційна реформа Союзу стала однією з необхідних умов успішного розширення і продовжує залишатися однією з провідних тем порядку денного ЄС на сьогодні. Докорінні зміни у світі після Другої світової війни призвели до інтеграційних процесів усередині Європи. Але згодом поглиблення та розширення сфер економічної інтеграції вимагало дедалі чіткішої регламентованості механізмів взаємодії відповідних інституцій для функціонування новостворених структур (Європейського об'єднання вугілля та сталі, Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства атомної енергії). По-новому зазвучала проблема інституційної системи Союзу у контексті розширення повноважень та змін процедур з метою збереження керованості ЄС у новому складі. У зв'язку з цим результати діяльності об'єднань багато в чому залежали від управління та функціонування інститутів Співтовариств.

Характерні риси та особливості Європейського Союзу радикально відрізняють його від інших міжнародних організацій.

✓ Власна система інститутів. Інститути ЄС самостійно здійснюють повноваження, які перебувають у сфері ведення інтеграційних утворень, і мають право приймати обов'язкові правові акти.

✓ Власна автономна правова система. Установчі акти, а також акти, які ухвалюються інститутами Євросоюзу, та Конституція ЄС (повна офіційна назва – Договір про введення Конституції для Європи від жовтня 2004 р.) є джерелами права ЄС. Ці акти похідного права містять більшість норм, що регулюють суспільні відносини, що стосуються процесу європейської інтеграції.

✓ Власний автономний бюджет. Особливістю бюджетної системи Євросоюзу є процес її формування, який відбувається не рахунок внесків країн-членів, а рахунок власних коштів. Бюджет ЄС наповнюється податками та зборами від імпорту сільськогосподарської продукції, частиною коштів від ПДВ, відрахуваннями від ВВП країн-членів, але не більше ніж 1,2% національного ВВП. Усі платники ПДВ (податку на додану вартість) у державах Євросоюзу

об'єднані в єдину електронну базу даних. Розміри відрахувань із фонду оплати праці взагалі регулюються у межах союзу. Тому соціальні платежі, відрахування на фонди медичного страхування відчутно різняться країнами ЄС(5,77).

✓ Власна валютна система. З 1999 року учасниками єврозони стали 19 держав, у яких введено в обіг єдину європейську валюту – євро. Усі члени зони євро мають відповідати певним вимогам, які сформульовані в нормативно-правових актах, які у сукупності Пакт стабільності та економічного розвитку.

Перші етапи створення Європейського Союзу (ЄС) мали велику політичну важливість для Європи. Ось кілька ключових аспектів:

✓ Забезпечення миру та стабільності: Після Другої світової війни Європа зіткнулася з необхідністю забезпечення миру та стабільності на континенті. Створення ЄС було одним із способів досягнення цієї мети, оскільки інтеграція економічних та політичних інтересів країн допомагала запобігати конфліктам.

✓ Створення спільного ринку та процвітання: Європейський Союз прагнув до створення спільного ринку, де вільний рух товарів, послуг, капіталу та людей сприяв економічному зростанню та процвітання. Це було важливо для покращення життя європейських громадян та зміцнення економічної бази регіону.

✓ Співпраця та дипломатія: Процес створення ЄС сприяв поглибленню співробітництва та дипломатичних відносин між країнами-учасницями. Це було важливо для врегулювання суперечок та проблем, що виникають на міжнародній арені.

✓ Просування цінностей демократії та прав людини: ЄС із самого початку виступав за захист та просування цінностей демократії, прав людини та правової держави. Це було важливо для створення стабільного та сталого суспільства в Європі.

Загалом перші етапи створення ЄС мали велике значення для політичної карти Європи, оскільки сприяли поглибленню інтеграції між країнами та зміцненню їхньої співпраці на багатьох рівнях.

В аналізований період року Європейський Союз (ЄС) зазнав значних змін і став значнішим гравцем на світовій політичній арені. У цей період багато світових політиків, науковців та громадських діячів висловлювали свої думки та аналізи щодо ЄС.

✓ **Геополітичне значення:** ЄС став важливим чинником у світовій політиці завдяки своєму економічному потенціалу та політичній вазі. Багато хто вважав, що ЄС сприяв зменшенню геополітичних напруг у Європі та зміцненню миру.

✓ **Економічний розвиток:** Багато експертів високо оцінювали економічний розвиток, досягнутий завдяки створенню спільного ринку. ЄС став найбільшим експортером та імпортером товарів та послуг, що сприяло зростанню добробуту країн-учасниць.

✓ **Співпраця та дипломатія:** ЄС став моделлю для інших регіональних об'єднань та став символом успішної співпраці між країнами. Його досвід використовувався під час створення інших інтеграційних об'єднань.

✓ **Критика та виклики:** Незважаючи на успіхи, ЄС також став об'єктом критики. Деякі вважали, що ЄС надто бюрократичний і неефективний у вирішенні деяких проблем. Також виникали питання про суверенітет держав-учасниць та необхідність більш глибокої інтеграції.

Загалом світова політична думка щодо ЄС у аналізований період відображала визнання його важливості та успіхів, а також критику та виклики, з якими він стикався.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Arnaiz, A.S., Llivina, C.A. (eds.) (2013) *National Constitutional Identity and European Integration*. 1st edn. Intersentia.
2. Barav, Ami. (1974). The Exception of Illegality in Community Law: A Critical Analysis. *Common Market Law Review*. 11. 366-386. 10.54648/COLA1974030.
3. Baumüller, J.; Grbenic, S., Moving from non-nancial to sustainability reporting: analyzing the EU Commission's proposal for a Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), *Facta Universitatis, Series: Economics and Organization*, 18(4), 2021, [<https://doi.org/10.22190/FUEO210817026B>], Accessed 22 February 2024
4. Bebr, Gerhard. (1967). Judicial Remedy of Private Parties Against Normative Acts of the European Communities: The Role of Exception of Illegality. *Common Market Law Review*. 4. 7-31. 10.54648/COLA1967002.
5. Boll, H. L. (2013). What is not Constitutional Pluralism in the EU: National Constitutional Identity in the German Lisbon Decision' in Arnaiz, A.S., Llivina, C.A. (eds.) *National Constitutional Identity and European Integration*. 1st edn. Intersentia, pp. 221–242.

6. Bonsignore, M. R., Randerath, W., Riha, R., Smyth, D., Gratziou, C., Gonçalves, M., & McNicholas, W. T. (2016). New rules on driver licensing for patients with obstructive sleep apnea: European Union directive 2014/85/EU. *Journal of Sleep Research*, 25, 3–4.
7. Bonsignore, M. R., Randerath, W., Schiza, S., Verbraecken, J., Elliott, M. W., Riha, R., Barbe, F., Bouloukaki, I., Castrogiovanni, A., Deleanu, O., Gonçalves, M., Leger, D., Marrone, O., Penzel, T., Ryan, S., Smyth, D., Teran-Santos, J., Turino, C., & McNicholas, W. T. (2021). European Respiratory Society statement on sleep Apnoea, sleepiness and driving risk. *The European Respiratory Journal*, 57, 2001271. <https://doi.org/10.1183/13993003.01272-2020>
8. Brack, N., Coman, R., Crespy, A. (2021). Sovereignty conicts in the European Union. in Brack, N., Gürkan, S. (eds.) *Theorizing the crises of the European Union*. 1st edn. London and New York: Routledge, pp. 42–62.
9. Cloots, E. (2015) *National Identity in EU Law*. Oxford: Oxford University Press; <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198733768.001.0001>.
10. Communication from the Commission — Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) (OJ C 215, 5.7.2017, p. 1–20)
11. Communication from the Commission — Guidelines on non-financial reporting: Supplement on reporting climate-related information (OJ C 209, 20.6.2019, p. 1–30)
12. Communication from the Commission to the Parliament, the European Council, the Council, the European Central bank, the European economic and social committee and the Communtee of the Regions, Action Plan: Financing Sustainable Growth (COM/2018/097)
13. Cooper, R. (2024). *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century*. London: Atlantic.
14. de Villiers, Ch.; La Torre, M.; Molinari, M., Global Reporting Initiative’s (GRI) Past, Present and Future: Critical reactions and a research agenda on sustainability reporting (standard-setting), *Pacific Accounting Review*, forthcoming., 2022, [<https://doi.org/10.1108/PAR-02-2022-0034>], Accessed 5 March 2024
15. Directive (EU) 2022/2464 of the European parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting (OJ L 322, 16.12.2022, p. 19–21)
16. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups (OJ L 330, 15.11.2014, p. 1–9)
17. d'Ortho, M. P., Nobili, L., Paiva, T., Pollmacher, T., Riemann, D., Zucconi, M., Hill, E. A., Arnardottir, E. S., & Parrino, L. (2021). Sleep medicine catalogue of knowledge and skills - revision. *Journal of Sleep*

18. Drinóczi, T. (2018). La identidad de la Constitución y la identidad constitucional: apertura de discursos entre el Norte Global y el Sur Global. *Iuris Dictio*, 2018/21, pp. 63–80. <https://doi.org/10.18272/iu.v21i21.1138>.
19. Drinóczi, T. (2020). Constitutional Identity in Europe: The Identity of the Constitution. A Regional Approach. *German Law Journal*, 21(2), pp. 105-130; <https://doi.org/10.1017/glj.2020.1>.
20. Europska komisija, Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Europskom vijeću, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i odboru regija – Europski zeleni plan, 2019, str. 17, [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:52019DC0640>], Accessed 3 March 2024
21. Europska komisija, Prijedlog Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Direktive 2013/34/EU, Direktive 2004/109/EZ, Direktive 2006/43/EZ i Uredbe (EU) br. 537/2014 u pogledu korporativnog izvještavanja o održivosti, 2021, [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021PC0189&from=EN>], Accessed 14 March 2024
22. F.M. Besselink, L. (2010). National and constitutional identity before and after Lisbon. *Utrecht Law Review*, 6(3), pp. 36–49; <https://doi.org/10.18352/ulr.139>.
23. F.M. Besselink, L., Claes, M., Imamović, Š., Reestman, J. H. (2014) National constitutional avenues for further EU integration [Online]. Available at: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493046/IPOL-JURI_ET%282014%29493046_EN.pdf.
24. Fiott, D. (ed.) (2021). *European Sovereignty. Strategy and interdependence*. Paris: EU Institute for Security Studies [Online]. Available at https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/CP_169.pdf (Accessed: 30 November 2023).
25. Fischer, J., Dogas, Z., Bassetti, C. L., Berg, S., Grote, L., Jennum, P., Levy, P., Mihaicuta, S., Nobili, L., Riemann, D., Puertas Cuesta, F. J., Raschke, F., Skene, D. J., Stanley, N., Pevernagie, D., & Executive Committee of the Assembly of the National Sleep Societies, Board of the European Sleep Research Society. (2012). Standard procedures for adults in accredited sleep medicine centres in Europe. *Journal of Sleep Research*, 2012(21), 357–368.
26. Hummel, K.; Jobst, D., de Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union, SSRN, 2022, [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3978478], Accessed 10 March 2024 p. 3-1
27. Jouvet, M., & Michel, F. (1959). Corrélations, électromyographiques du sommeil chez le chat décortiqué et mésencéphaliqué chronique. *CR*

28. Kaminska, I. (2021). Court of Justice of the European Union: historiography of European sources published in the period 1957-1992. *Al'manah prava*. 292-299. 10.33663/2524-017X-2021-12-49.

29. Krajewski, M. (2017). A way out for the ECJ in *Taricco II*: Constitutional identity or a more careful proportionality analysis?', *European Law Blog* [Online]. Available at: <http://europeanlawblog.eu/2017/11/23/a-way-out-for-the-ecj-in-taricco-ii-constitutiona-l-identity-or-a-more-careful-proportionality-analysis/> (Accessed: 10 November 2023).

30. Krasner, S. D. (1996) 'Compromising Westphalia', *International Security*, 20(3), pp. 115–151; <https://doi.org/10.2307/2539141>.

31. Kreuder-Sonnen, C., Zangl, B. (2015). Which Post-Westphalia? Inter-national organizations between constitutionalism and authoritarianism, *European Journal of International Relations*, 21(3), pp. 568–594; <https://doi.org/10.1177/1354066114548736>.

32. Law Issues and Challenges Series (ECLIC), 2017/1, pp. 210–237; <https://doi.org/10.25234/ecllc/6529>.

33. Lefebvre, M. (2021) Europe as a power, European sovereignty, and strategic autonomy: a debate that is moving towards an assertive Europe. Robert Schuman Foundation. *European Issues* 582.

34. Lehne, S. (2022) The EU and the Creative and Destructive Impact of Crises [Online]. Available at: <https://carnegieeurope.eu/2022/10/18/eu-and-creative-and-destruc-tive-impact-of-cri-s-pub-88145>. (Accessed: 26 June 2023).

35. National Constitutional Court's and the CJEU's Case-Law., *EU and Comparative*

36. Nicolaidis, K. (2013). European Democracy and Its Crisis', *Journal of Common Market Studies*, 51(2), 1–19; <https://doi.org/10.1111/jcms.12006>.

37. Odoabaša, R., Reeksije Europskog zelenog plana i strategije „Od polja do stola“ na nacionalne strateške planove održivog razvoja poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnih prostora –primjer Republike Hrvatske, in: Duić, D.; Čemalović, U., *Zakonodavstvo zaštite okoliša i održivi ekonomski razvoj u EU*, Osijek, 2022, Pravni fakultet Osijek, pp. 26-60

38. Odoabaša, Rajko & Marošević, Katarina. (2023). Expected contributions of the european corporate sustainability reporting directive (csrd) to the sustainable development of the european union. *EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC)*. 7. 10.25234/ecllc/27463.

39. ology,1, 4Penzel, T., Pevernagie, D., Bassetti, C., Peigneux, P., Paunio, T., McNicholas, W. T., Dogas, Z., Grote, L., Rodenbeck, A., Cirignotta, F.,

40. Opferkuch, K, et al., Circular economy in corporate sustainability reporting: A review of organisational approaches, *Business Strategy and the Environment*, 2021, p. 4017-4018, [<https://doi.org/10.1002/bse.2854>], Accessed 3 March 2024

41. Paris, D. (2017). Carrot and stick. The Italian constitutional court's preliminary reference in the case Taricco. *Questions of International Law*, 2017/37, pp. 5–20 [Online]. Available at: <http://www.qil-qdi.org/carrot-stick-italian-constitutional-courts-preliminary-reference-case-taricco/> (Accessed: 30 November 2023).

42. Regulation (EU) 2019/2088 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 on sustainability-related disclosures in the financial services sector (OJ L 317, 9.12.2019, p. 1–16)

43. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (OJ L 198, 22.6.2020, p. 13–43 Research,30, e13394.

44. Rodrigues, M.J. (ed.) (2021) *Our European Future. Charting a Progressive Course in The World* [Online]. Available at: https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/downloads/publications/our_european_future_ipdf%201.pdf. *Society Biology*,153, 422–425.

45. Štriga, T., Novi regulatorni okvir – Nema više manipulacija i zamagljivanja stvarnosti, *Business outlook 22/23*, Jutarnji list, 2022., pp. 50-52

46. Stumpf, I. (2020). Sovereignty, Constitutional Identity and European Law', *Hungarian Review*, 11(3) [Online]. Available at: https://hungarianreview.com/article/20200515_sovereignty_constitutional_identity_and_european_law/ (Accessed: 27 October, 2023).

47. Žigman, A., Raste svijest o koristi ESG izvještavanja, *Business outlook 22/23*, Jutarnji list, 2022., p. 22 EU LAW